

Γεωργικός Πειραματισμός

Ενότητα 5^η: Σύγκριση Συνδυασμένων Παραγόντων

Γεώργιος Μενεξές
Τμήμα Γεωπονίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

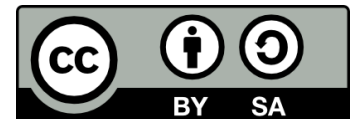

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΧΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Σύγκριση Συνδυασμένων Παραγόντων

Παραγοντικά Πειράματα (Factorial Experiments)

- Πειράματα με **συνδυασμένους παράγοντες**.
- Πειράματα όπου οι **δομικοί παράγοντες** είναι **δύο ή περισσότεροι**.
- **Σκοπός:** Να διαπιστώσουμε αν οι παράγοντες **αλληλοεπηρεάζονται** και με ποιο τρόπο.
- Οι συνδυασμοί των επιπέδων των παραγόντων αποτελούν τις **επεμβάσεις (treatments), αγωγές ή μεταχειρίσεις**.
- Για να μπορέσουμε να μελετήσουμε την αλληλεπίδραση θα πρέπει να έχουμε **τουλάχιστον δύο μετρήσεις (επαναλήψεις)** για την εξαρτημένη μεταβλητή σε κάθε επέμβαση.

Αλληλεπίδραση (*Interaction*) Παραγόντων (1)

- Οι παράγοντες (ανεξάρτητες μεταβλητές) δεν δρουν ανεξάρτητα πάνω στην εξαρτημένη μεταβλητή αλλά σε **συνεργία**.
- Η (απλή) επίδραση ενός παράγοντα στη συμπεριφορά της εξαρτημένης μεταβλητής **δεν είναι ανεξάρτητη** από την παρουσία ενός συγκεκριμένου επιπέδου του δεύτερου παράγοντα.
- Στις περιπτώσεις αυτές δεν είναι σωστό να πειραματιζόμαστε με τον κάθε παράγοντα ξεχωριστά.

Αλληλεπίδραση (*Interaction*) Παραγόντων (2)

- Οι παράγοντες μπορεί να είναι **ποσοτικοί** ή/και **ποιοτικοί**.
- Τα επίπεδα των παραγόντων μπορεί να είναι **προκαθορισμένα** ή **τυχαία**.
- Τα επίπεδα ενός παράγοντα μπορεί να είναι προκαθορισμένα (*Fixed Effects*) και του άλλου τυχαία (*Random Effects*)

Παραγοντικά Πειράματα

- Συνδυασμένοι Παράγοντες σε Δύο Επίπεδα
- Συνδυασμένοι Παράγοντες σε Πολλά Επίπεδα
- Ομάδες με Υποομάδες (*Split Plot Designs*)

Τυχαιοποίηση

- Θεωρούμε τα συνδυασμένα επίπεδα των δύο ή περισσότερων παραγόντων ως τα επίπεδα ενός μόνο παράγοντα και εφαρμόζουμε τις μεθόδους τυχαιοποίησης όπως στο **CRD** ή στο **RCBD** ή στο **LS**.

Παράδειγμα για Αλληλεπίδραση

Παράδειγμα 28 (Φασούλας, 2008, σ. 145, - προσαρμογή)

- Σε ένα χωράφι δοκιμάστηκαν 3 ποικιλίες (Π1, Π2, Π3) από μια καλλιέργεια για να εκτιμηθεί η ποιοτική αξία του προϊόντος. Χρησιμοποιήθηκαν 4 λιπάσματα (Ο1, Ο2, Ο3, Ο4). Για κάθε συνδυασμό ποικιλία x λίπασμα είχαμε δύο επαναλήψεις. Το πειραματικό σχέδιο ήταν το CRD.
- Να βρεθεί αν υπάρχουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις ποικιλίες και στα λιπάσματα καθώς και αλληλεπίδραση μεταξύ ποικιλιών και λιπασμάτων.

Πίνακας Δεδομένων

	Ο1	Ο2	Ο3	Ο4
Π1	3	2	4	4
	4	3	5	6
Π2	5	6	4	5
	6	4	5	6
Π3	4	3	2	4
	4	3	3	3

Βοηθητικός Πίνακας

	Ο1	Ο2	Ο3	Ο4	Σύνολα
Π1	7	5	9	10	31
Π2	11	10	9	11	41
Π3	8	6	5	7	26
Σύνολα	26	21	23	28	98

Πίνακας Ανάλυσης Παραλλακτικότητας (ή Διακύμανσης)

Πηγή Παραλλακτικότητας	Βαθμοί Ελευθερίας	Άθροισμα Τετραγώνων	Μέσα Τετράγωνα	F
Λιπάσματα (Ο)	$o - 1$	A T O	$MTO = \frac{ATO}{o - 1}$	$F = \frac{MTO}{MTΣ}$
Ποικιλίες (Π)	$\pi - 1$	A T Π	$MTP = \frac{ATΠ}{\pi - 1}$	$F = \frac{MTP}{MTΣ}$
ΠxO	$(\pi - 1)(o - 1)$	AT (Π x O)	$MT(\Pi \times O) = \frac{AT(\Pi \times O)}{(\pi - 1)(o - 1)}$	$F = \frac{MT(\Pi \times O)}{MTΣ}$
Σφάλμα (ή υπόλοιπο)	$\pi o (n - 1)$	A T Σ	$MTΣ = \frac{ATΣ}{\pi o (n - 1)}$	
Ολική	$\pi o n - 1$	Σ A T		

Πίνακας Δεδομένων

	01	02	03	04
Π1	3	2	4	4
	4	3	5	6
Π2	5	6	4	5
	6	4	5	6
Π3	4	3	2	4
	4	3	3	3

Υπολογισμοί

$$\Delta O = \frac{98^2}{24} = 400,17$$

$$\Sigma A T = 3^2 + 2^3 + \dots + 3^2 = 33,83$$

$$A T \Pi = \frac{31^2 + 41^2 + 26^2}{8} - \Delta O = 14,58$$

$$A T O = \frac{26^2 + 21^2 + 23^2 + 28^2}{6} - \Delta O = 4,83$$

$$A T (\Pi \times O) = \frac{7^2 + 5^2 + \dots + 7^2}{2} - \Delta O - A T \Pi - A T O = 6,42$$

$$A T \Sigma = \Sigma A T - A T \Pi - A T O - A T (\Pi \times O) = 8,00$$

Πίνακας Ανάλυσης Παραλλακτικότητας (ή Διακύμανσης)

Πηγή Παραλλακτικότητας	Βαθμοί Ελευθερίας	Άθροισμα Τετραγώνων	Μέσα Τετράγωνα	F	F _{0,05}
Λιπάσματα (Ο)	3	4,83	1,61	2,40	3,49
Ποικιλίες (Π)	2	14,58	7,29	10,88	3,89
Π×Ο	6	6,42	1,07	1,60	3,00
Σφάλμα (ή υπόλοιπο)	12	8,00	0,67		
Ολική	23	33,83			

Επειδή $10,88 > 3,89 \Rightarrow$ Οι Ποικιλίες παρουσιάζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,05$.

Επειδή $1,60 < 3,00 \Rightarrow$ Η αλληλεπίδραση (Π×Ο) δεν είναι στατιστικά σημαντική.

Ελάχιστη Σημαντική Διαφορά

$$ΕΣΔ = t_{\pi\alpha(n-1); a/2} \sqrt{\frac{2 \times ΜΤΣ}{on}}$$

Το Γενικό Γραμμικό Πρότυπο (General Linear Model-Fixed Effects)

$$Y_{ijk} = \mu + t_i + b_j + (tb)_{ij} + e_{ijk}$$

t_i : η κύρια επίδραση της Ποικιλίας i ($i=1,\dots,3$)

b_j : η κύρια επίδραση του Λιπάσματος j ($j=1,\dots,4$)

$(tb)_{ij}$: η αλληλεπίδραση της i Ποικιλίας με το j Λίπασμα

Παραδοχές και Προϋποθέσεις

Παραδοχές:

$$\sum_{i=1}^{\pi} t_i = \sum_{j=1}^{\rho} b_j = \sum_i^{\pi} (tb)_{ij} = \sum_j^{\rho} (tb)_{ij} = 0 \quad e_{ijk} \sim N(0, \sigma_e^2)$$

Προϋποθέσεις:

Οι παρατηρήσεις προέρχονται από **τυχαία δείγματα**

Οι παρατηρήσεις είναι **ανεξάρτητες** η μία από την άλλη

Οι πληθυσμοί των παρατηρήσεων ακολουθούν **Κανονική Κατανομή**

Οι διασπορές των πληθυσμών είναι ίσες (**Ομοσκεδαστικότητα**)

Στατιστικοί Έλεγχοι

$$H_0 : \mu_{10} = \mu_{20} = \dots \mu_{\infty 0}$$

H_1 : τουλάχιστον δύο μέσοι όροι *Λιπασμάτων* διαφέρουν

$$H_0 : \mu_{1\Pi} = \mu_{2\Pi} = \dots \mu_{\pi\Pi}$$

H_1 : τουλάχιστον δύο μέσοι όροι ποικιλιών διαφέρουν

H_0 : Δεν υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ Ποικιλιών και *Λιπασμάτων*

H_1 : Υπάρχει αλληλεπίδραση

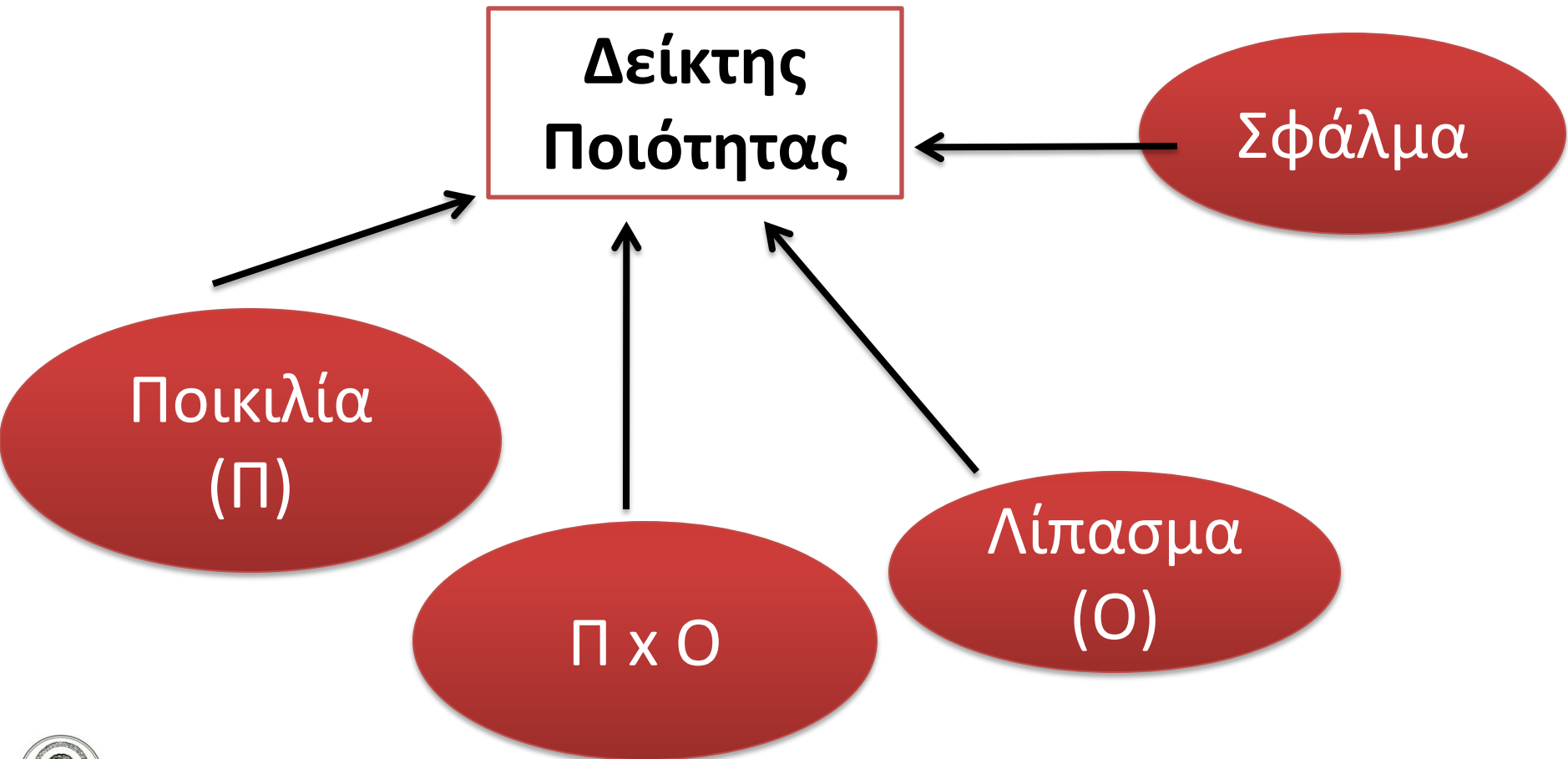

$$H_0 : (tb)_{ij} = 0$$

$$H_1 : (tb)_{ij} \neq 0$$

Διαγραμματική Αναπαράσταση του Υποδείγματος

Αποτελέσματα με το SPSS (1)

Descriptive Statistics				
Dependent Variable: Δείκτης Ποιότητας				
Ποικιλίες	Λιπάσματα	Mean	Std. Deviation	N
1	1	3.50	.71	2
	2	2.50	.71	2
	3	4.50	.71	2
	4	5.00	1.41	2
	Total	3.88	1.25	8
2	1	5.50	.71	2
	2	5.00	1.41	2
	3	4.50	.71	2
	4	5.50	.71	2
	Total	5.13	.83	8
3	1	4.00	.00	2
	2	3.00	.00	2
	3	2.50	.71	2
	4	3.50	.71	2
	Total	3.25	.71	8
Total	1	4.33	1.03	6
	2	3.50	1.38	6
	3	3.83	1.17	6
	4	4.67	1.21	6
	Total	4.08	1.21	24

Αποτελέσματα με το SPSS (2)

Fixed Effects Model (Model Type I-Fixed Effects)

Tests of Between-Subjects Effects

P-value

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Δείκτης Ποιότητας

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared	Noncent. Parameter	Observed Power ^a
Corrected Model	25.833 ^b	11	2.348	3.523	.020	.764	38.750	.869
Intercept	400.167	1	400.167	600.250	.000	.980	600.250	1.000
V	14.583	2	7.292	10.938	.002	.646	21.875	.964
G	4.833	3	1.611	2.417	.117	.377	7.250	.462
V * G	6.417	6	1.069	1.604	.229	.445	9.625	.405
Error	8.000	12	.667					
Total	434.000	24						
Corrected Total	33.833	23						

a. Computed using alpha = .05

b. R Squared = .764 (Adjusted R Squared = .547)

Στατιστικά
Σημαντική

$$R^2=0,764$$

(Συντελεστής Προσδιορισμού-Coefficient of Determination)

Αποτελέσματα με το SPSS (3)

Δείκτης Ποιότητας

Tukey HSD^{a,b}

Ποικιλίες	N	Subset	
		1	2
3	8	3.25	
1	8	3.88	
2	8		5.13
Sig.		.312	1.000

Θα πάρουν το
γράμμα b

Θα πάρει το
γράμμα a

Means for groups in homogeneous subsets are displayed.

Based on Type III Sum of Squares

The error term is Mean Square(Error) = .667.

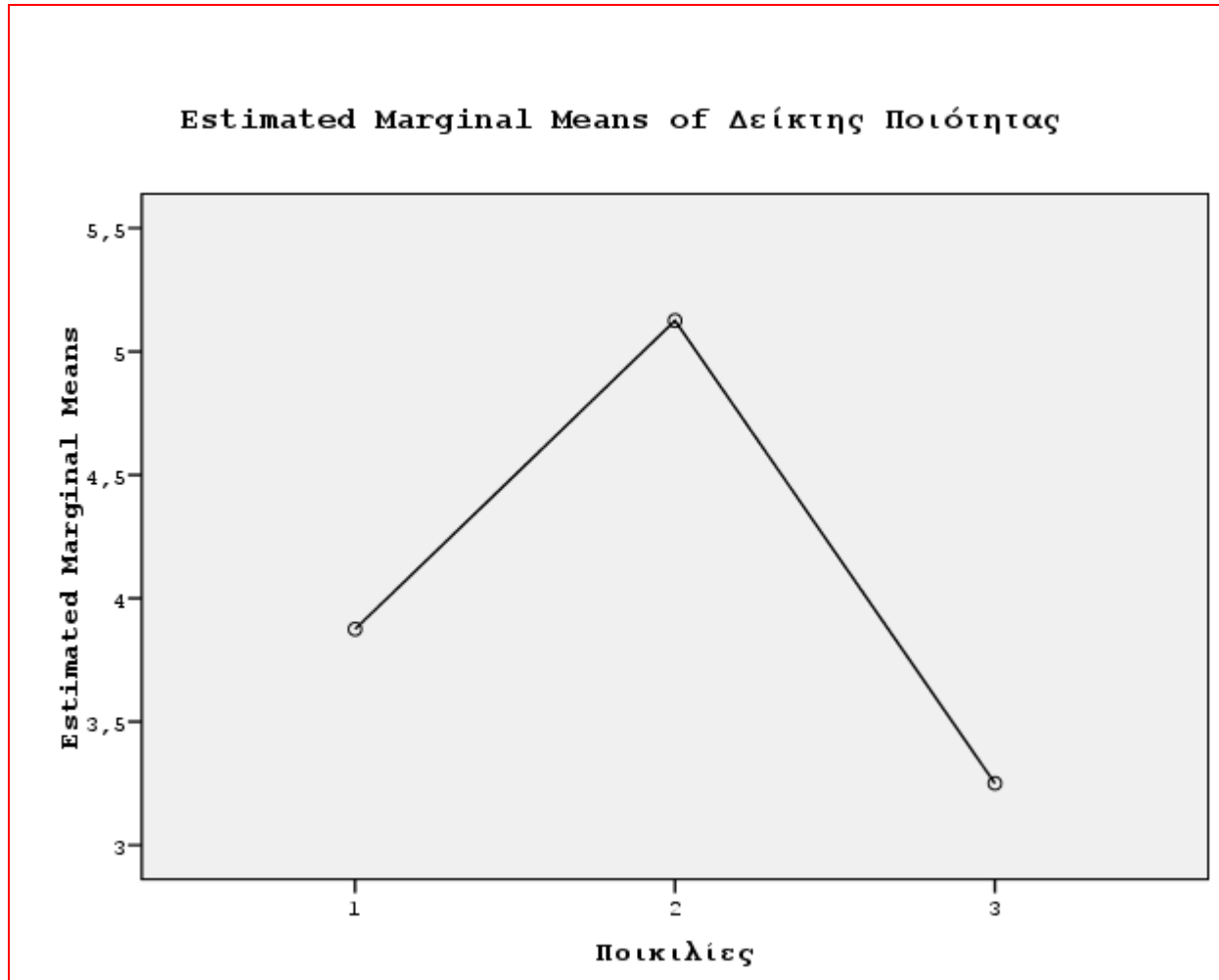
a. Uses Harmonic Mean Sample Size = 8.000.

b. Alpha = .05.

Διάγραμμα Σύγκρισης Ποικιλιών

Αποτελέσματα με το SPSS (4)

Δείκτης Ποιότητας

Tukey HSD^{a,b}

Λιπάσματα	N	Subset
		1
2	6	3.50
3	6	3.83
1	6	4.33
4	6	4.67
Sig.		.115

Means for groups in homogeneous subsets are displayed.

Based on Type III Sum of Squares

The error term is Mean Square(Error) = .667.

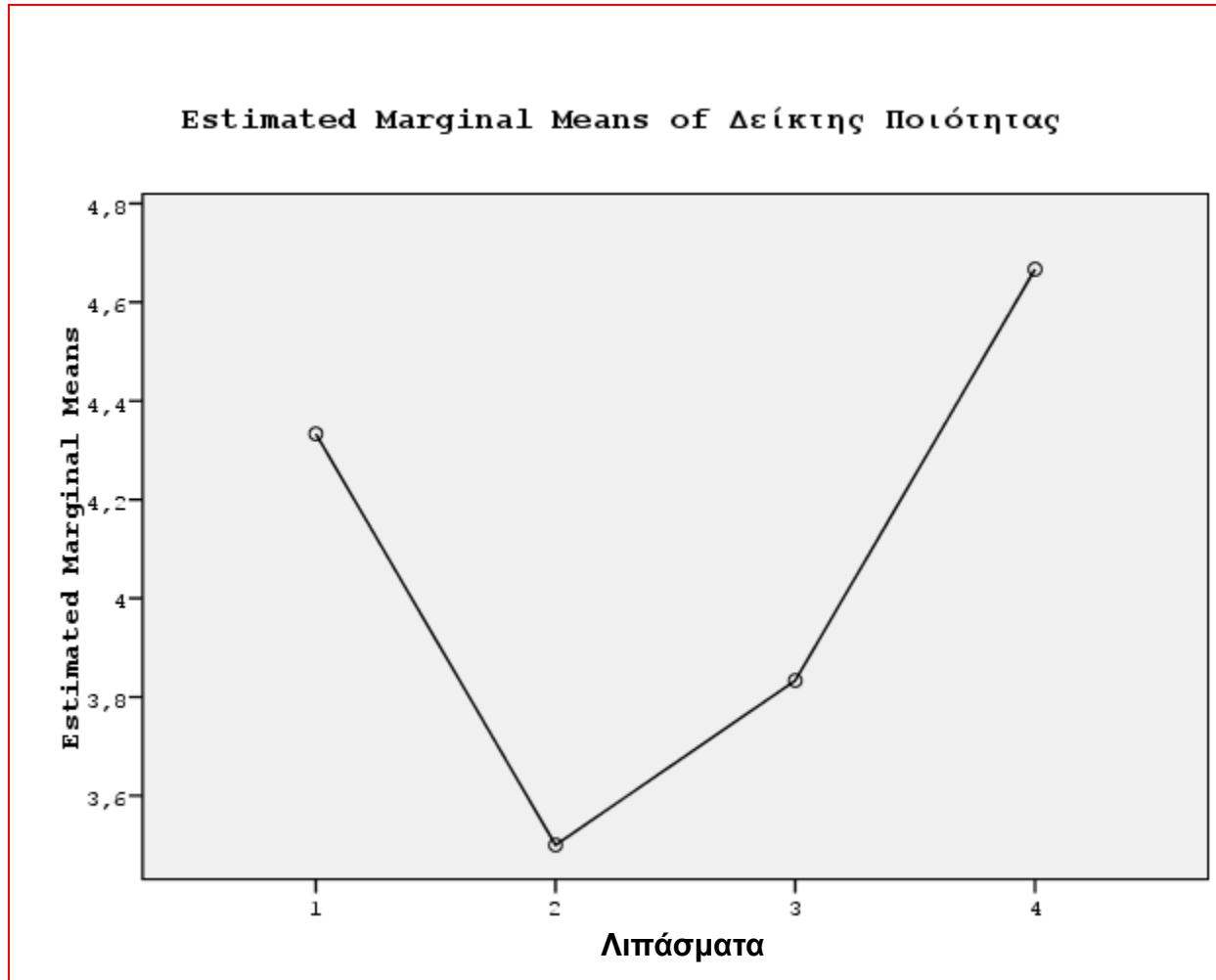
a. Uses Harmonic Mean Sample Size = 6.000.

b. Alpha = .05.

Δεν υπάρχουν Στατιστικά Σημαντικές Διαφορές μεταξύ των Λιπασμάτων (Συμφωνία με ANOVA)

Διάγραμμα Σύγκρισης Ομάδων

Αποτελέσματα με το SPSS (5)

Simple Main Effects Analysis (Ανάλυση Απλών Κύριων Επιδράσεων:) Πρώτη Κατεύθυνση

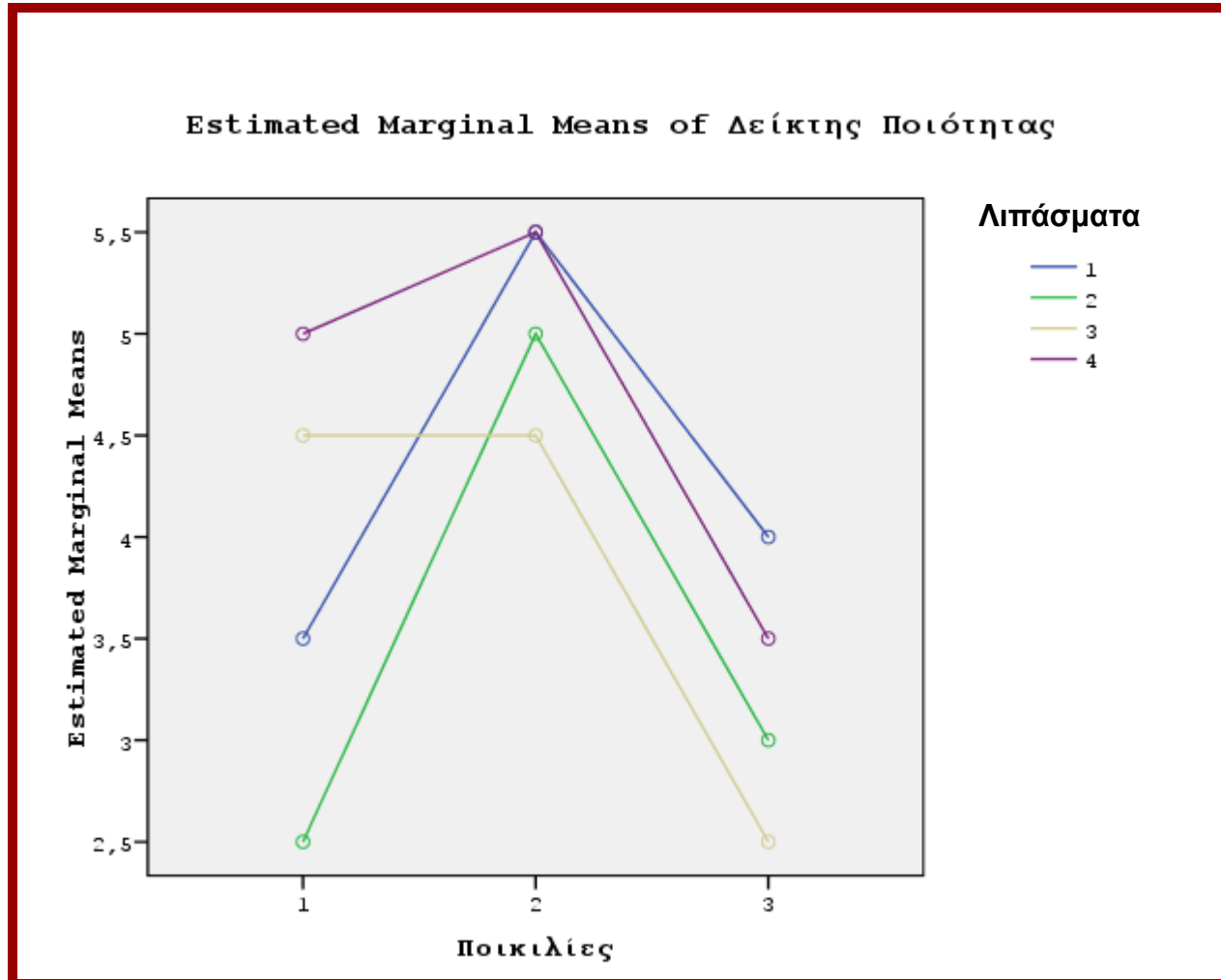
Estimates

Dependent Variable: Δείκτης Ποιότητας

Ποικιλίες	Λιπάσματα	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
1	1	3.500	.577	2.242	4.758
	2	2.500	.577	1.242	3.758
	3	4.500	.577	3.242	5.758
	4	5.000	.577	3.742	6.258
2	1	5.500	.577	4.242	6.758
	2	5.000	.577	3.742	6.258
	3	4.500	.577	3.242	5.758
	4	5.500	.577	4.242	6.758
3	1	4.000	.577	2.742	5.258
	2	3.000	.577	1.742	4.258
	3	2.500	.577	1.242	3.758
	4	3.500	.577	2.242	4.758

Διάγραμμα Αλληλεπίδρασης Πρώτη Κατεύθυνση

Αποτελέσματα με το SPSS (6)

Pairwise Comparisons

Dependent Variable: Δείκτης Ποιότητας

Ποικιλίες	Λιπά- σματα (I)	Λιπά- σματα (J)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. ^a	95% Confidence Interval for Difference ^a	
						Lower Bound	Upper Bound
1	1	2	1.000	.816	1.000	-1.574	3.574
		3	-1.000	.816	1.000	-3.574	1.574
		4	-1.500	.816	.546	-4.074	1.074
	2	1	-1.000	.816	1.000	-3.574	1.574
		3	-2.000	.816	.184	-4.574	.574
		4	-2.500	.816	.059	-5.074	.074
	3	1	1.000	.816	1.000	-1.574	3.574
		2	2.000	.816	.184	-.574	4.574
		4	-.500	.816	1.000	-3.074	2.074
	4	1	1.500	.816	.546	-1.074	4.074
		2	2.500	.816	.059	-.074	5.074
		3	.500	.816	1.000	-2.074	3.074
2	1	2	.500	.816	1.000	-2.074	3.074
		3	1.000	.816	1.000	-1.574	3.574
		4	-1.11E-016	.816	1.000	-2.574	2.574
	2	1	-.500	.816	1.000	-3.074	2.074
		3	.500	.816	1.000	-2.074	3.074
		4	-.500	.816	1.000	-3.074	2.074
	3	1	-1.000	.816	1.000	-3.574	1.574
		2	-.500	.816	1.000	-3.074	2.074
		4	-1.000	.816	1.000	-3.574	1.574
	4	1	1.11E-016	.816	1.000	-2.574	2.574
		2	.500	.816	1.000	-2.074	3.074
		3	1.000	.816	1.000	-1.574	3.574
3	1	2	1.000	.816	1.000	-1.574	3.574
		3	1.500	.816	.546	-1.074	4.074
		4	.500	.816	1.000	-2.074	3.074
	2	1	-1.000	.816	1.000	-3.574	1.574
		3	.500	.816	1.000	-2.074	3.074
		4	-.500	.816	1.000	-3.074	2.074
	3	1	-1.500	.816	.546	-4.074	1.074
		2	-.500	.816	1.000	-3.074	2.074
		4	-1.000	.816	1.000	-3.574	1.574
	4	1	-.500	.816	1.000	-3.074	2.074
		2	.500	.816	1.000	-2.074	3.074
		3	1.000	.816	1.000	-1.574	3.574

Based on estimated marginal means

a. Adjustment for multiple comparisons: Bonferroni.

Αποτελέσματα με το SPSS (7)

Simple Main Effects Analysis (Ανάλυση Απλών Κύριων Επιδράσεων:) Δεύτερη Κατεύθυνση

Estimates

Dependent Variable: Δείκτης Ποιότητας

Λιπάσματα	Ποικιλίες	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
1	1	3.500	.577	2.242	4.758
	2	5.500	.577	4.242	6.758
	3	4.000	.577	2.742	5.258
2	1	2.500	.577	1.242	3.758
	2	5.000	.577	3.742	6.258
	3	3.000	.577	1.742	4.258
3	1	4.500	.577	3.242	5.758
	2	4.500	.577	3.242	5.758
	3	2.500	.577	1.242	3.758
4	1	5.000	.577	3.742	6.258
	2	5.500	.577	4.242	6.758
	3	3.500	.577	2.242	4.758

Διάγραμμα Αλληλεπίδρασης Δεύτερη Κατεύθυνση

Αποτελέσματα με το SPSS (8)

Pairwise Comparisons

Dependent Variable: Δείκτης Ποιότητας

Λιπά- σματα	(I) Ποικιλίες	(J) Ποικιλίες	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. ^a	95% Confidence Interval for Difference ^a	
						Lower Bound	Upper Bound
1	1	2	-2.000	.816	.092	-4.269	.269
		3	-.500	.816	1.000	-2.769	1.769
	2	1	2.000	.816	.092	-.269	4.269
		3	1.500	.816	.273	-.769	3.769
	3	1	.500	.816	1.000	-1.769	2.769
		2	-1.500	.816	.273	-3.769	.769
2	1	2	-2.500*	.816	.030	-4.769	-.231
		3	-.500	.816	1.000	-2.769	1.769
	2	1	2.500*	.816	.030	.231	4.769
		3	2.000	.816	.092	-.269	4.269
	3	1	.500	.816	1.000	-1.769	2.769
		2	-2.000	.816	.092	-4.269	.269
3	1	2	-3.33E-016	.816	1.000	-2.269	2.269
		3	2.000	.816	.092	-.269	4.269
	2	1	3.33E-016	.816	1.000	-2.269	2.269
		3	2.000	.816	.092	-.269	4.269
	3	1	-2.000	.816	.092	-4.269	.269
		2	-2.000	.816	.092	-4.269	.269
4	1	2	-.500	.816	1.000	-2.769	1.769
		3	1.500	.816	.273	-.769	3.769
	2	1	.500	.816	1.000	-1.769	2.769
		3	2.000	.816	.092	-.269	4.269
	3	1	-1.500	.816	.273	-3.769	.769
		2	-2.000	.816	.092	-4.269	.269

Based on estimated marginal means

*. The mean difference is significant at the .05 level.

a. Adjustment for multiple comparisons: Bonferroni.

Παρουσίαση των Αποτελεσμάτων (1)

- Η ANOVA έδειξε ότι **υπάρχουν** στατιστικά σημαντικές διαφορές, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,05$, μεταξύ των 3 Ποικιλιών:
(F(2,12)=10,94, $p=0,002<0,05$)
- Η ANOVA **δεν ανίχνευσε** στατιστικά σημαντικές διαφορές, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,05$, μεταξύ των 4 Λιπασμάτων:
(F(3,12)=2,42, $p=0,117>0,05$)
- Η ANOVA **δεν ανίχνευσε** στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,05$, μεταξύ Ποικιλιών και Λιπασμάτων (οι Ποικιλίες συμπεριφέρθηκαν κατά τον ίδιο περίπου τρόπο στα διάφορα Λιπάσματα):
(F(6,12)=1,60, $p=0,229>0,05$)

Παρουσίαση των Αποτελεσμάτων (2)

Δείκτης Ποιότητας

Ποικιλίες	Mean	Std. Deviation	N
1	3.875 b	1.246	8
2	5.125 a	.835	8
3	3.25 b	.707	8
Total	4.08	1.213	24

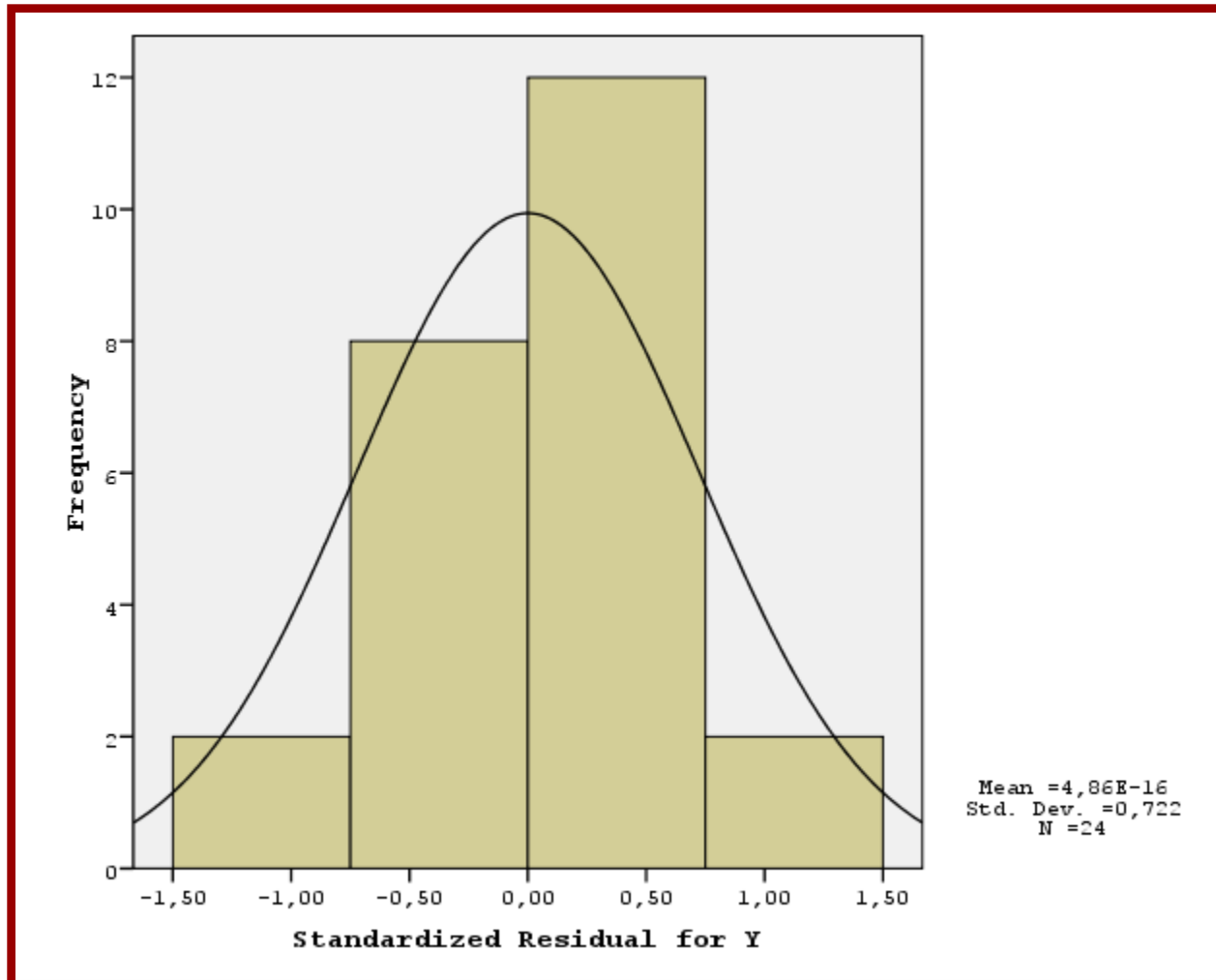
Μέσοι όροι που ακολουθούνται από διαφορετικό γράμμα διαφέρουν στατιστικά σημαντικά, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,05$, σύμφωνα με τα αποτελέσματα του ελέγχου **Tukey HSD**

Έλεγχοι Προϋποθέσεων

Έλεγχος Κανονικότητας Κατανομή των Σφαλμάτων (1)

Κατανομή των Σφαλμάτων (2)

Descriptive Statistics

	N	Skewness		Kurtosis	
	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error
Standardized Residual for Y	24	.000	.472	-1.101	.918
Valid N (listwise)	24				

Κατανομή των Σφαλμάτων (3)

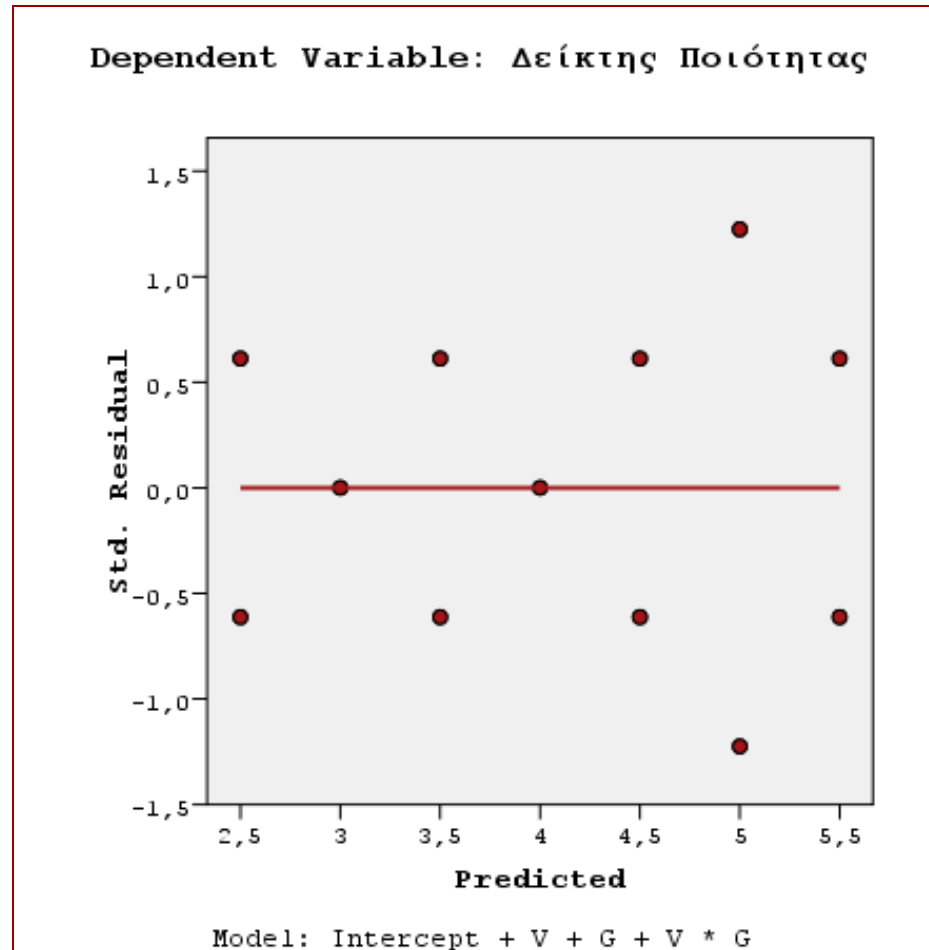
			Standardized Residual for Y
N			24
Normal Parameters ^{a,b}	Mean		.0000
	Std. Deviation		.72232
Most Extreme Differences	Absolute		.218
	Positive		.218
	Negative		-.218
Kolmogorov-Smirnov Z			1.070
Asymp. Sig. (2-tailed)			.202
Monte Carlo Sig. (2-tailed)	Sig.		.178 ^c
	99% Confidence Interval	Lower Bound	.168
		Upper Bound	.188

a. Test distribution is Normal.
b. Calculated from data.
c. Based on 10000 sampled tables with starting seed 2000000.

Έλεγχος Ομοσκεδαστικότητας

Προσαρμογή
Βέλτιστης
Καμπύλης
(Μέθοδος
Loess-90%)

Παράδειγμα 2 (εκτός βιβλίου)

- Η Τυχαιοποίηση των επεμβάσεων έγινε σύμφωνα με το RCBD

Λιπάνσεις	Ομάδες	Είδη									
		Agrostis	Poa	Festuca	Prunella	Plantago	Fragaria	Galium	Trifolium	Dorigonium	
Μάρτυρας	1	34	25	29	27	26	19	48	80	60	
Μάρτυρας	2	19	35	28	25	31	22	19	85	55	
Μάρτυρας	3	20	16	37	56	45	37	49	93	60	
Μάρτυρας	4	22	28	43	36	32	42	29	83	82	
Μάρτυρας	5	18	18	35	39	41	43	30	94	73	
Μάρτυρας	6	29	21	45	53	30	51	56	82	87	
Μάρτυρας	7	26	48	38	23	25	22	46	79	80	
Μάρτυρας	8	29	15	51	32	32	30	13	93	84	
Προσθήκη N	1	15	19	31	10	22	62	66	98	95	
Προσθήκη N	2	54	52	63	45	45	43	66	75	56	
Προσθήκη N	3	25	19	37	60	53	37	51	96	85	
Προσθήκη N	4	22	12	43	95	28	41	72	88	75	
Προσθήκη N	5	52	44	59	79	55	32	94	97	72	
Προσθήκη N	6	47	41	52	39	71	57	65	78	73	
Προσθήκη N	7	31	25	35	44	53	29	80	81	71	
Προσθήκη N	8	45	23	25	10	13	48	76	92	82	
Προσθήκη P	1	4	17	7	39	23	17	42	96	85	
Προσθήκη P	2	5	16	9	75	16	52	83	83	45	
Προσθήκη P	3	2	15	6	51	27	16	83	75	70	
Προσθήκη P	4	2	12	9	46	17	28	83	82	73	
Προσθήκη P	5	10	16	8	10	22	37	73	74	67	
Προσθήκη P	6	25	21	13	35	38	55	87	97	77	
Προσθήκη P	7	13	23	15	37	41	15	53	89	92	
Προσθήκη P	8	12	15	14	46	13	18	75	92	86	

Πίνακας ΑΝΟΝΑ

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Response (Ποσοστό Ριζών με αποικισμό)

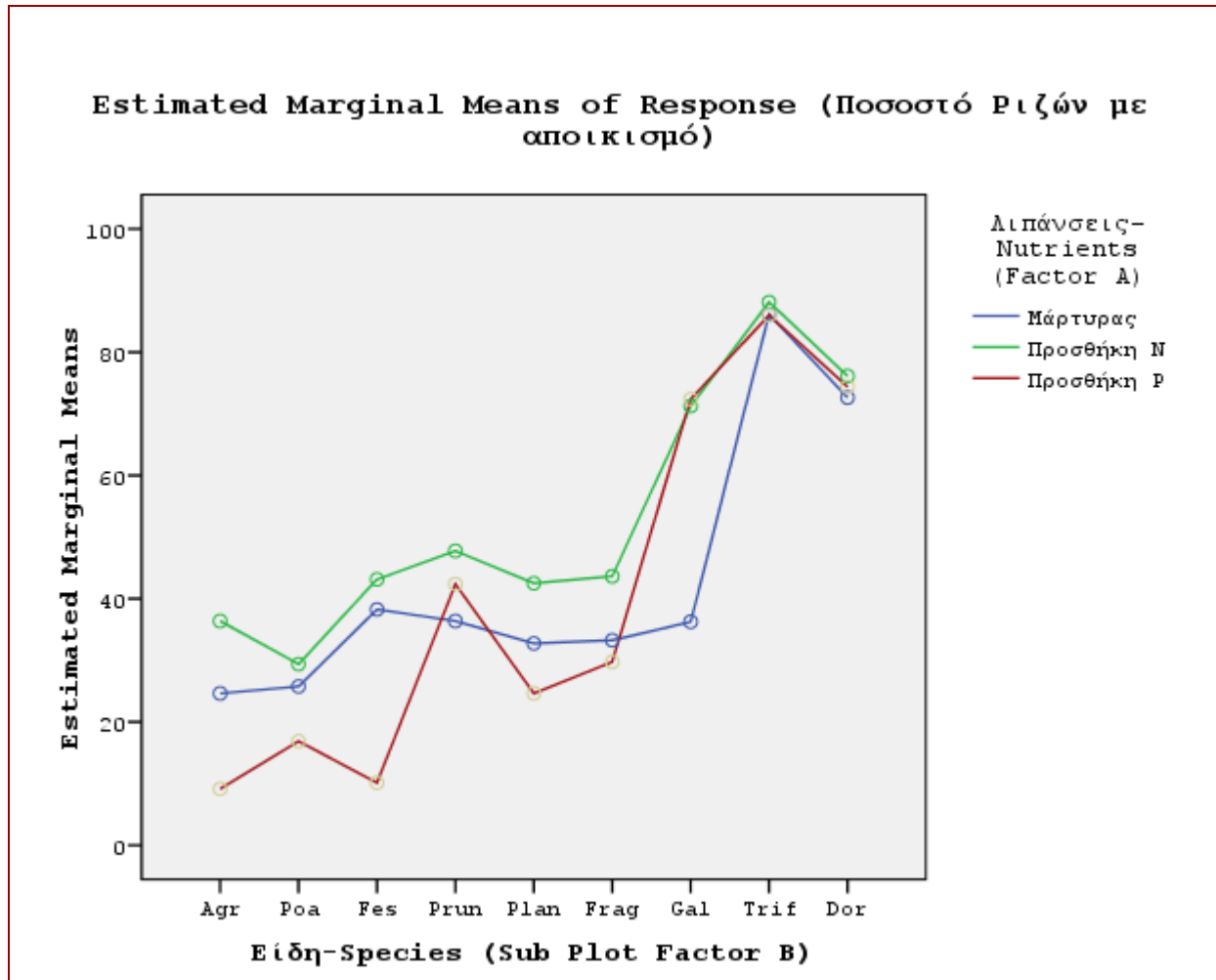
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared	Noncent. Parameter	Observed Power ^a
Corrected Model	120932.079 ^b	33	3664.608	21.568	.000	.796	711.748	1.000
Intercept	448175.560	1	448175.560	2637.745	.000	.935	2637.745	1.000
blocks	2419.514	7	345.645	2.034	.053	.073	14.240	.778
nutrient	6402.843	2	3201.421	18.842	.000	.172	37.684	1.000
species	100330.481	8	12541.310	73.812	.000	.764	590.497	1.000
nutrient * species	11779.241	16	736.203	4.333	.000	.276	69.327	1.000
Error	30923.361	182	169.909					
Total	600031.000	216						
Corrected Total	151855.440	215						

a. Computed using alpha = .05

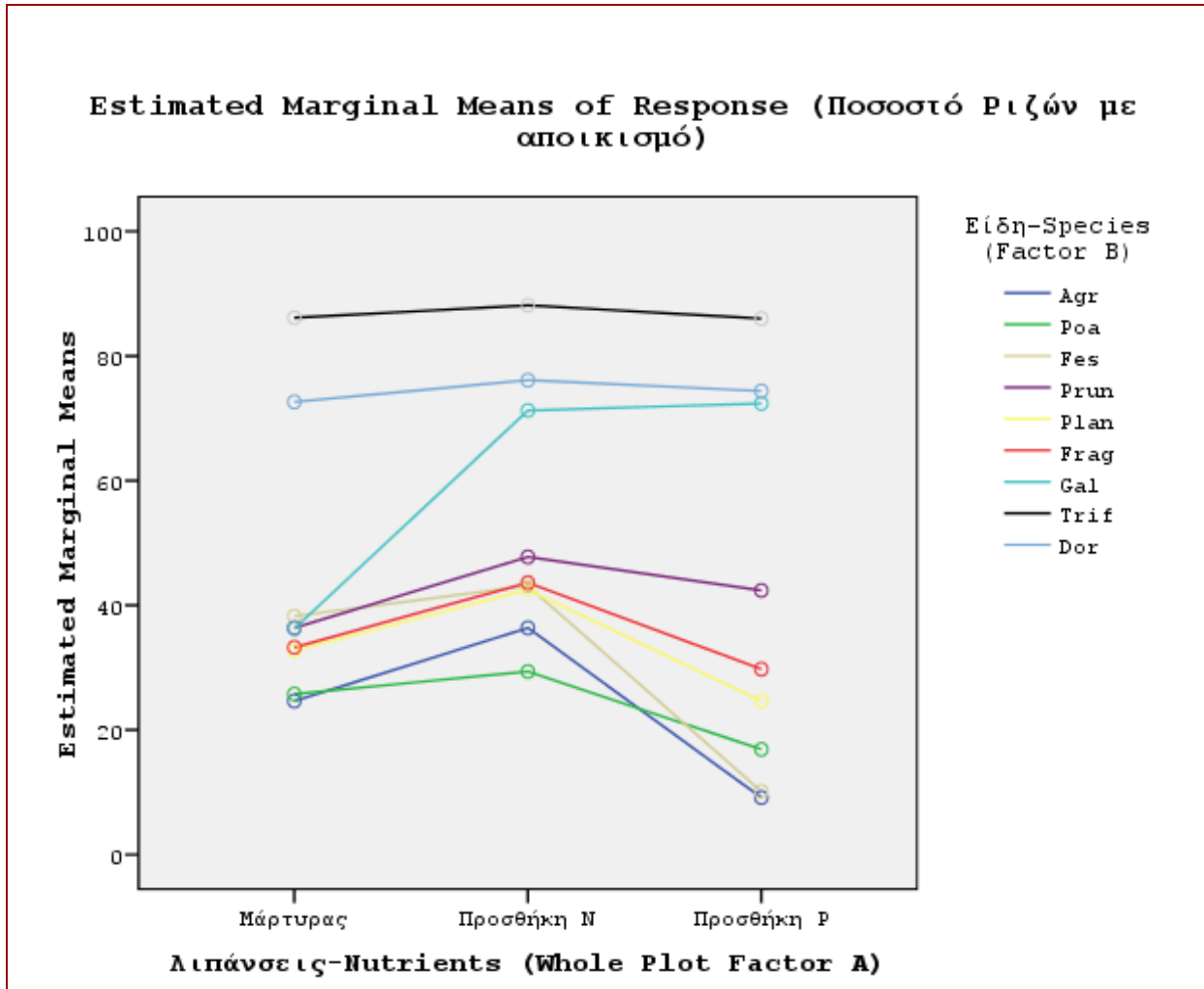
b. R Squared = .796 (Adjusted R Squared = .759)

Διάγραμμα Αλληλεπίδρασης Πρώτη Κατεύθυνση

Διάγραμμα Αλληλεπίδρασης Δεύτερη Κατεύθυνση

Συγκρίσεις Μέσων Όρων

Report

Response (Ποσοστό Ριζών με αποικισμό)

Λιπάνσεις-Nutrients	Είδη-Species (Sub)	Mean	Std. Deviation	N
Μάρτυρας	Agrostis	24.6	5.8	8
	Poa	25.8	11.2	8
	Festuca	38.3	7.9	8
	Prunella	36.4	12.4	8
	Plantago	32.0	6.9	8
	Fragaria	33.3	11.8	8
	Galium	36.3	15.7	8
	Trifolium	86.1	6.2	8
	Dorignum	72.6	12.6	8
	Total	42.9	22.7	72
Προσθήκη N	Agrostis	36.4	14.9	8
	Poa	29.4	14.3	8
	Festuca	43.1	13.7	8
	Prunella	47.8	30.0	8
	Plantago	42.5	19.6	8
	Fragaria	43.6	11.6	8
	Galium	71.3	12.7	8
	Trifolium	89.1	9.1	8
	Dorignum	76.1	11.5	8
	Total	53.1	24.6	72
Προσθήκη P	Agrostis	9.1	7.8	8
	Poa	16.9	3.5	8
	Festuca	10.1	3.4	8
	Prunella	42.4	18.2	8
	Plantago	24.6	10.2	8
	Fragaria	29.8	16.5	8
	Galium	72.4	16.3	8
	Trifolium	86.0	8.9	8
	Dorignum	74.4	14.7	8
	Total	40.6	30.5	72

ΕΣΔ (0,05)=12,9 (όλες οι συγκρίσεις ανά δύο)

Bonferroni (Family-Οικογένεια Συγκρίσεων)

ΕΣΔ (0,001)=21,8

Bonferroni (όλες οι συγκρίσεις ανά δύο)

ΕΣΔ (0,0001)=25,9

Γενικά συμπεράσματα

- Υπάρχει στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση μεταξύ λιπάνσεων και φυτικών ειδών
- Άλλα είδη ευνοούνται από την παρουσία **P** ενώ σε άλλα είδη δρα μάλλον τοξικά
- Η παρουσία **N** δρα ευνοϊκά στα περισσότερα είδη

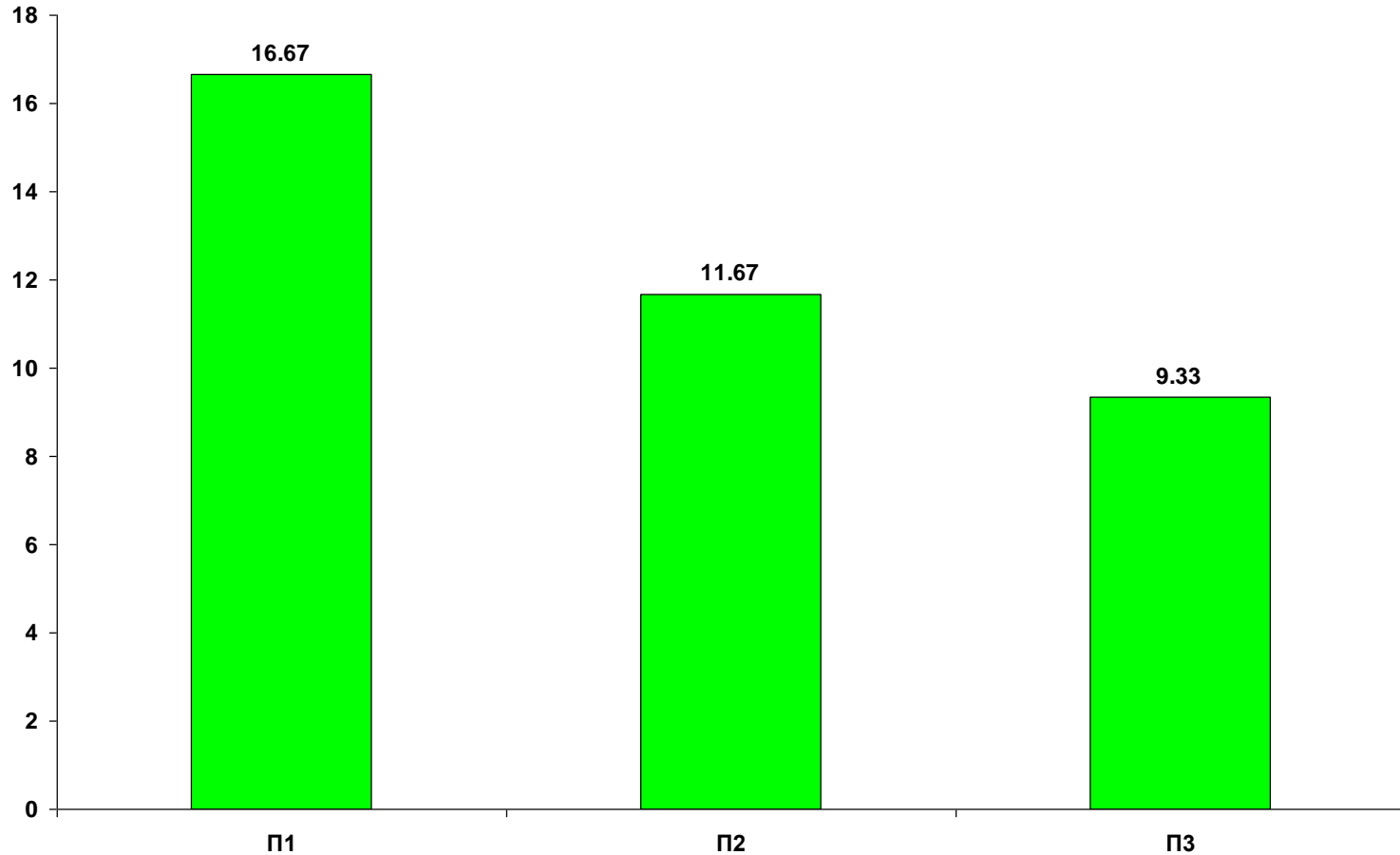
Αλληλεπίδραση Παραγόντων

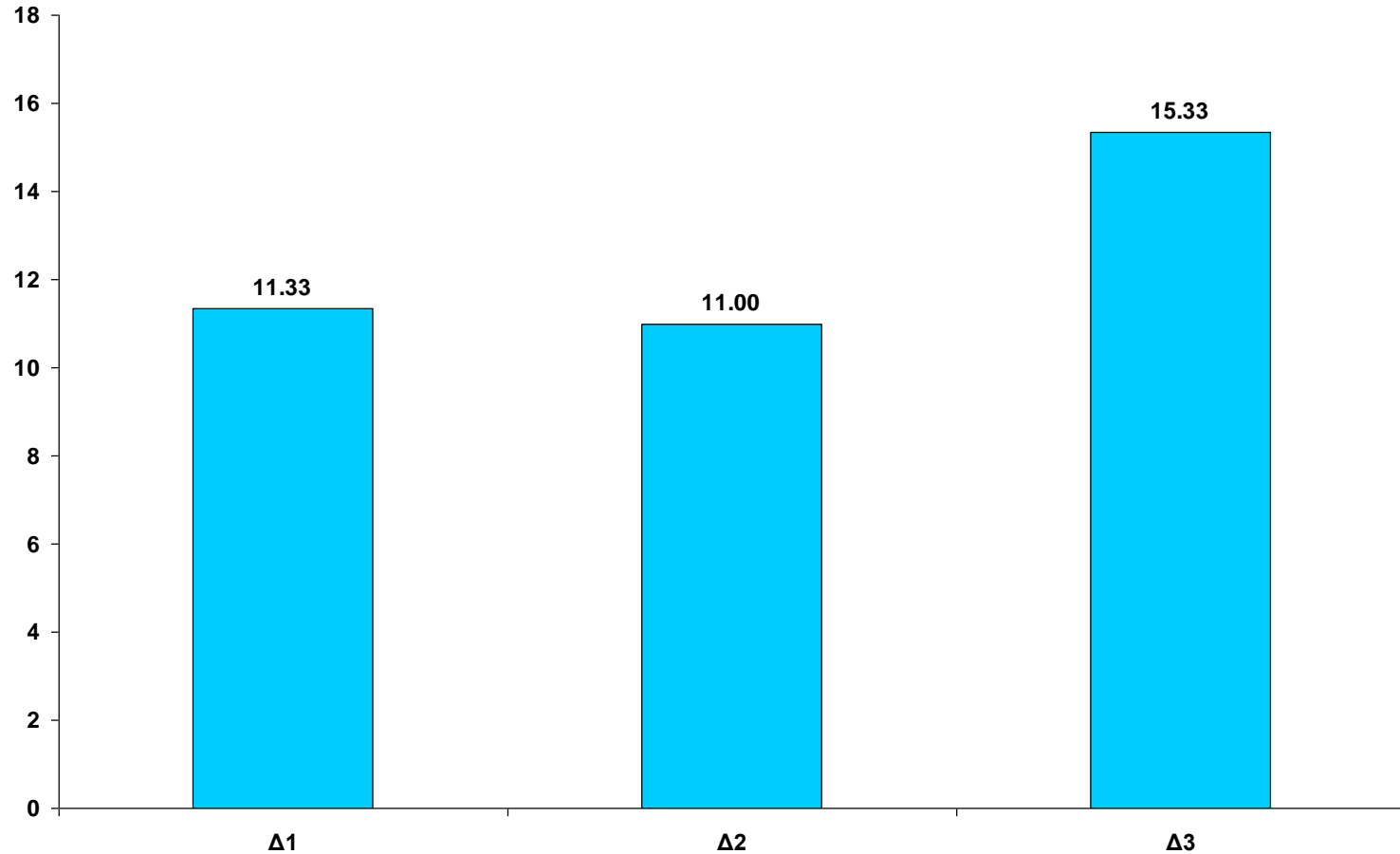
Παράδειγμα με Αλληλεπίδραση

Κύρια Επίδραση της Ποικιλίας

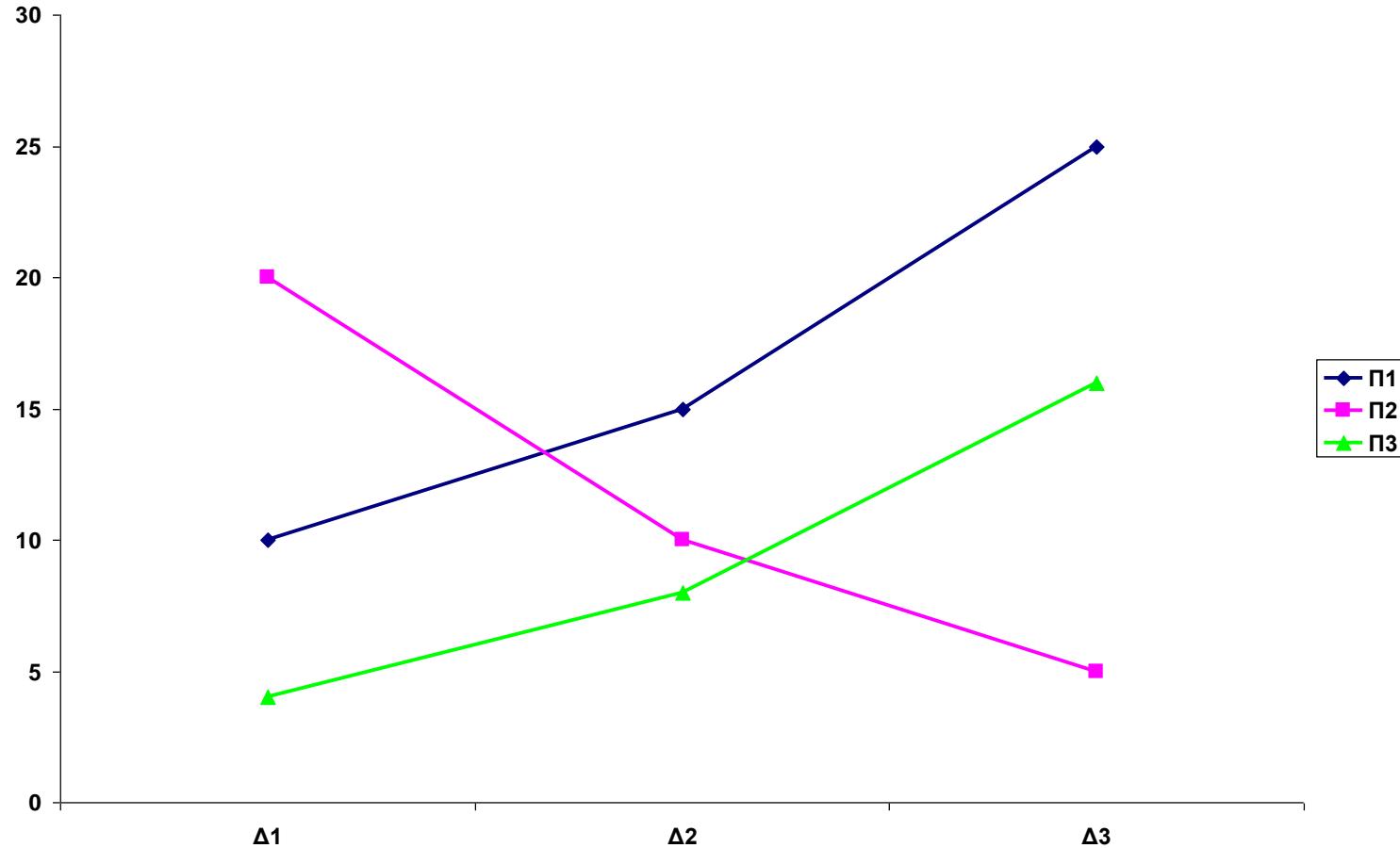

Κύρια Επίδραση της Δόσης

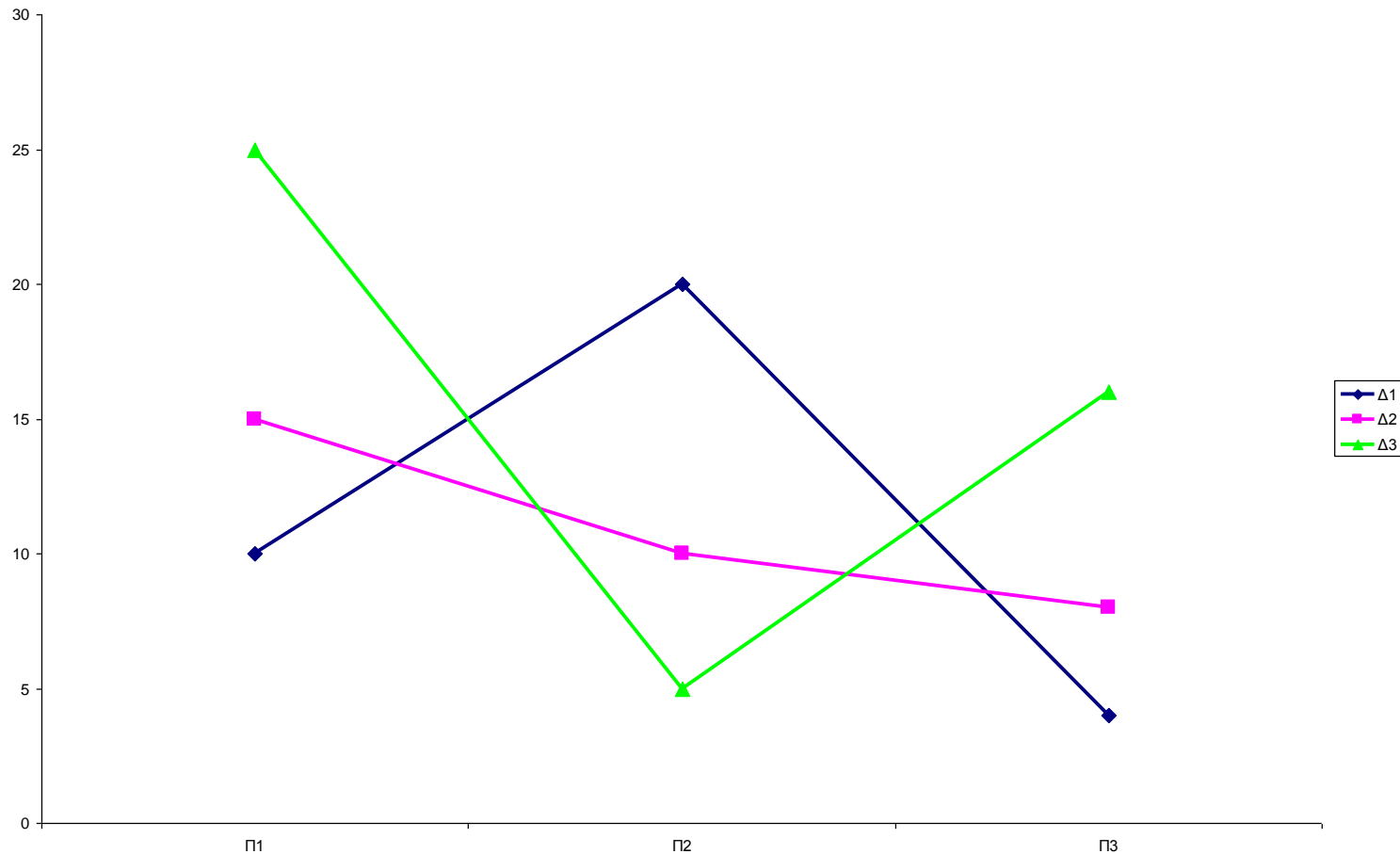
Διάγραμμα Αλληλεπίδρασης

1^η Κατεύθυνση

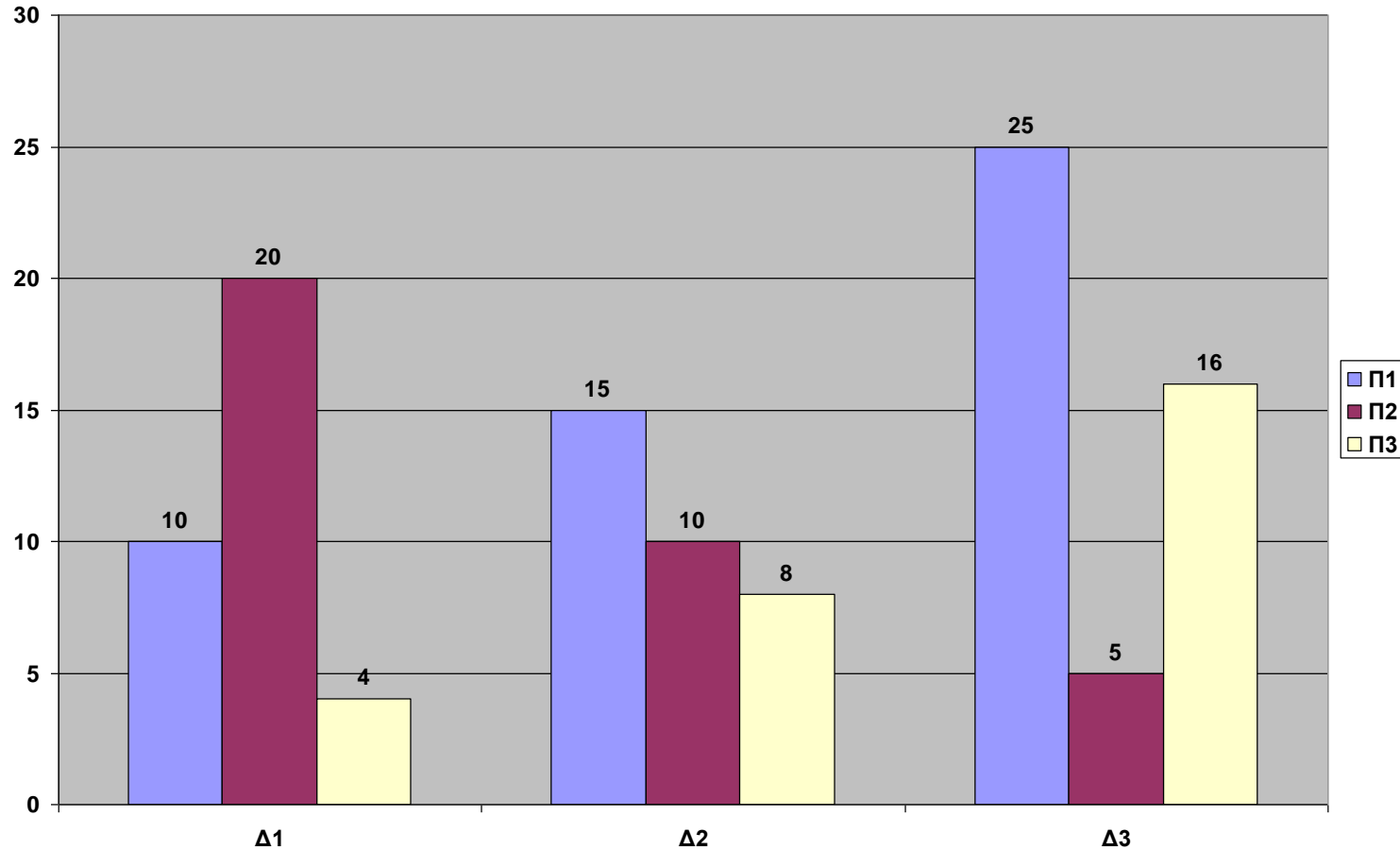
Διάγραμμα Αλληλεπίδρασης

2^η Κατεύθυνση

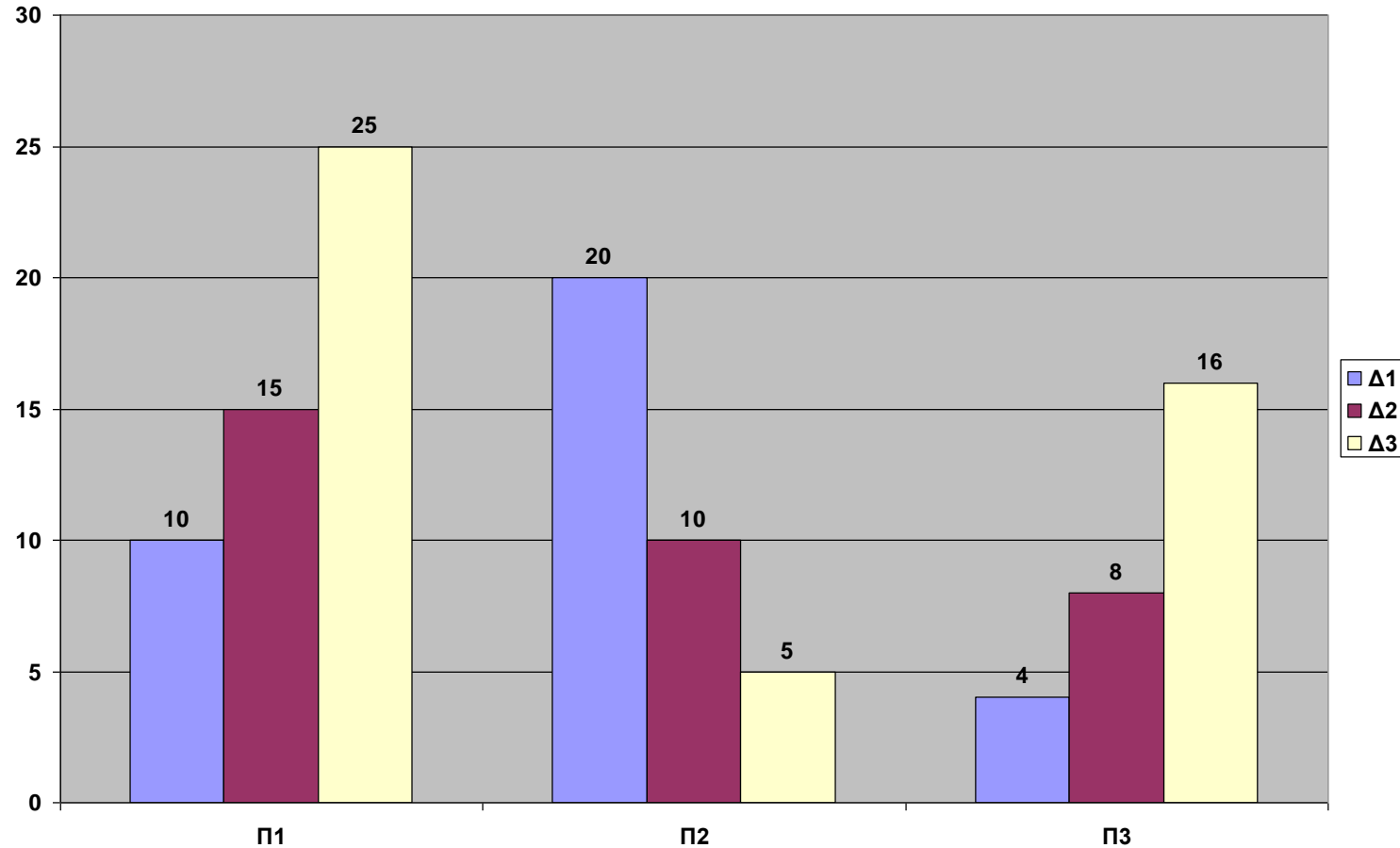
Διάγραμμα Αλληλεπίδρασης

1^η Κατεύθυνση (2)

Διάγραμμα Αλληλεπίδρασης

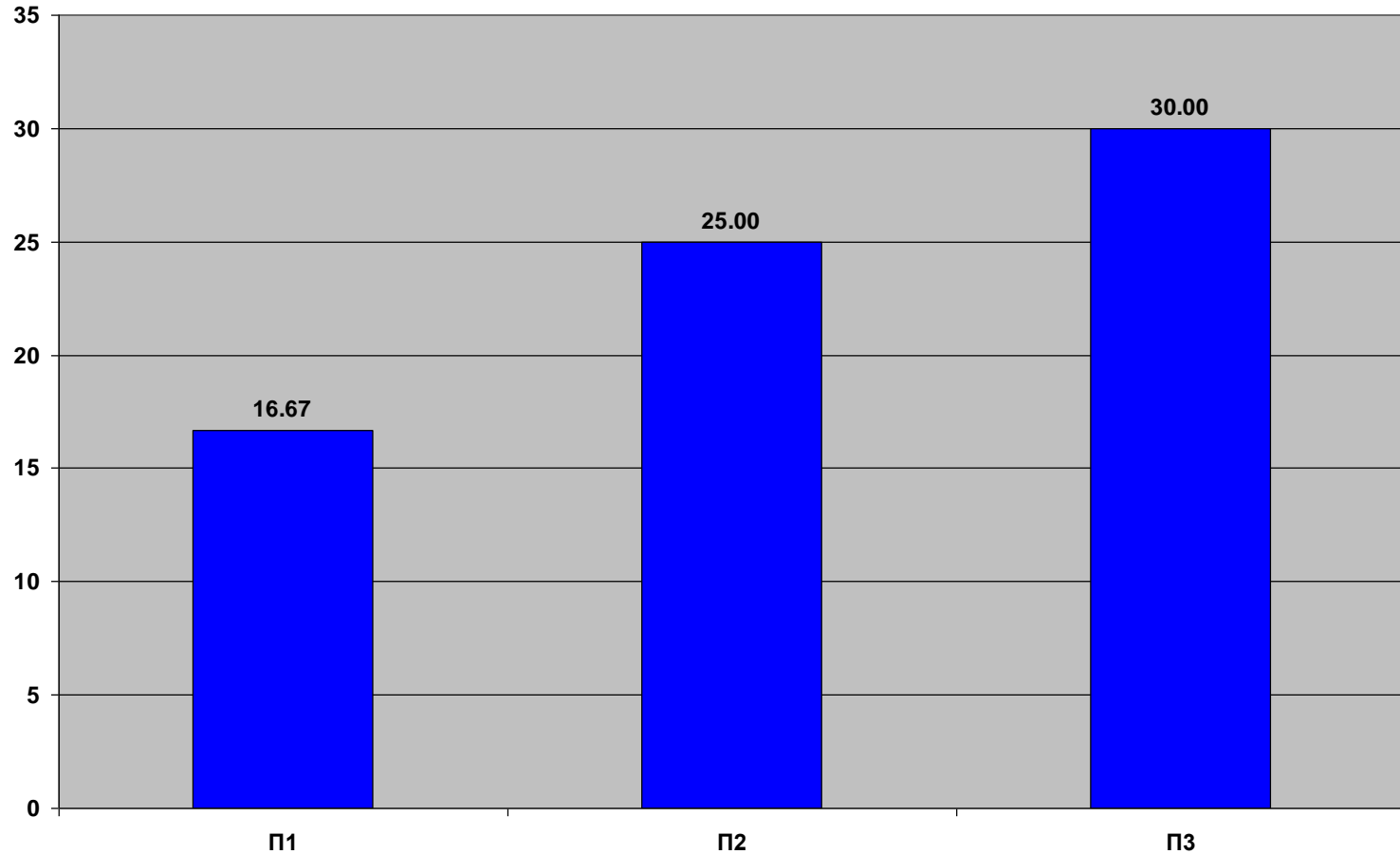
2^η Κατεύθυνση (2)

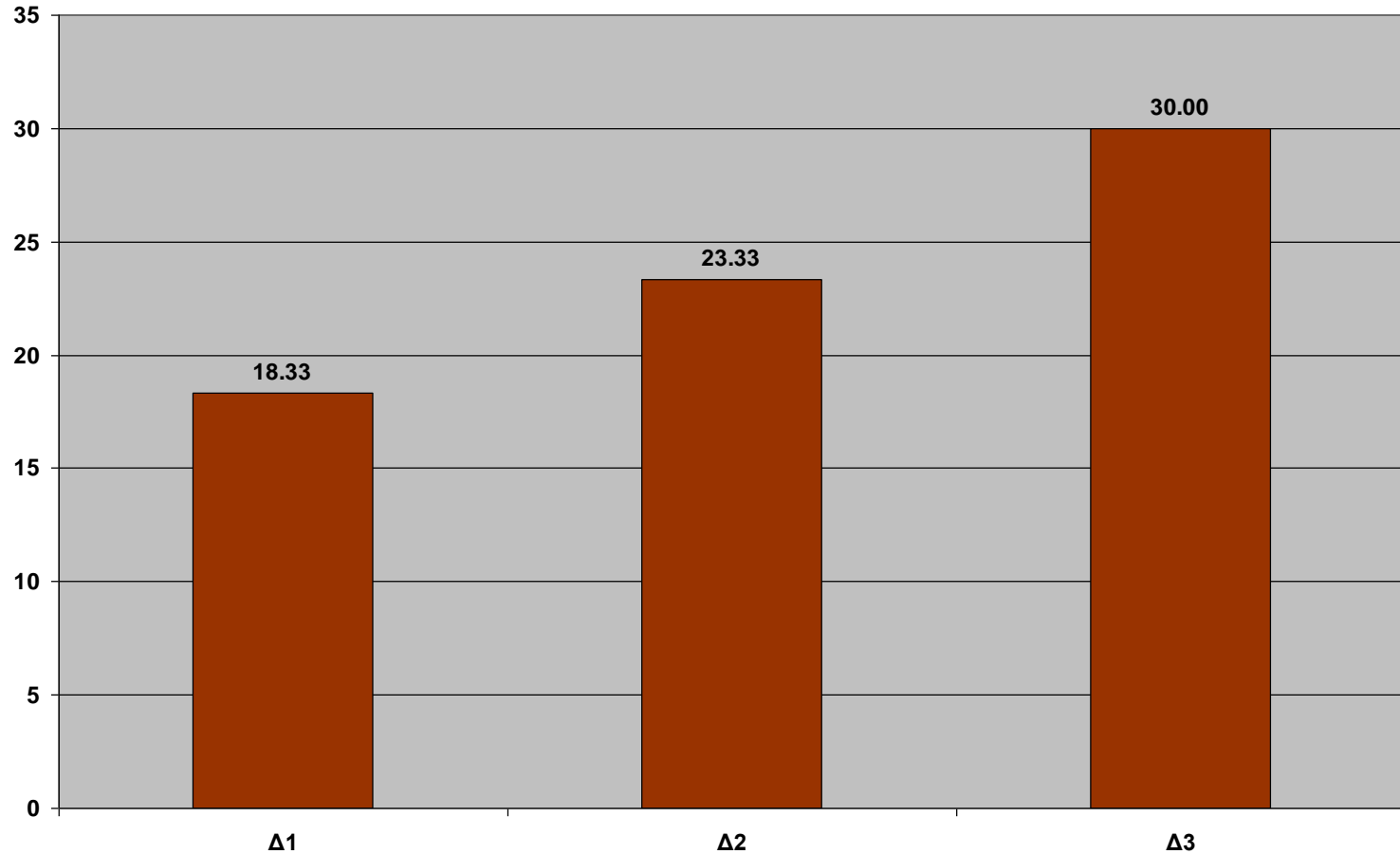
Παράδειγμα χωρίς Αλληλεπίδραση

Κύρια Επίδραση της Ποικιλίας (2)

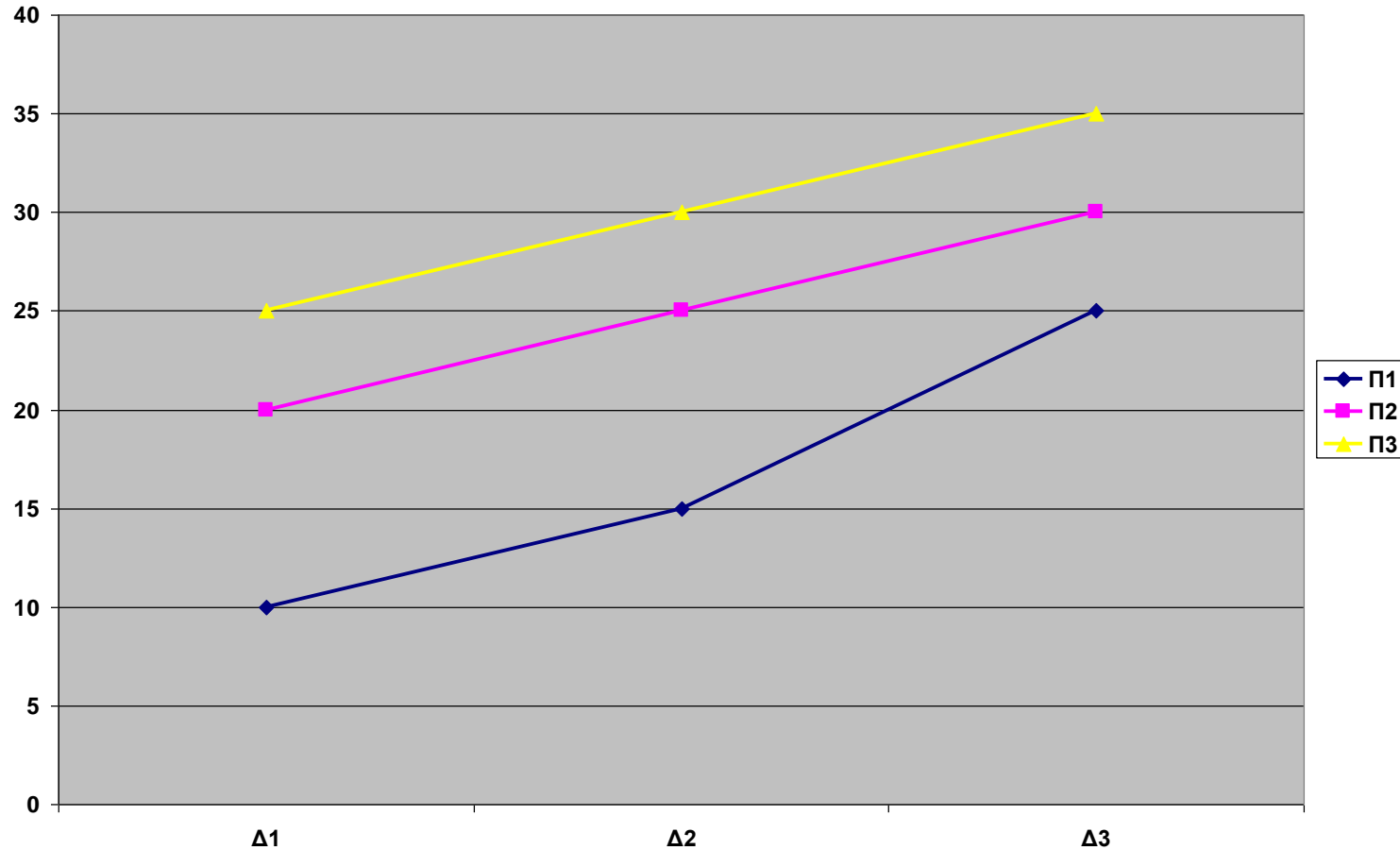

Κύρια Επίδραση της Δόσης (2)

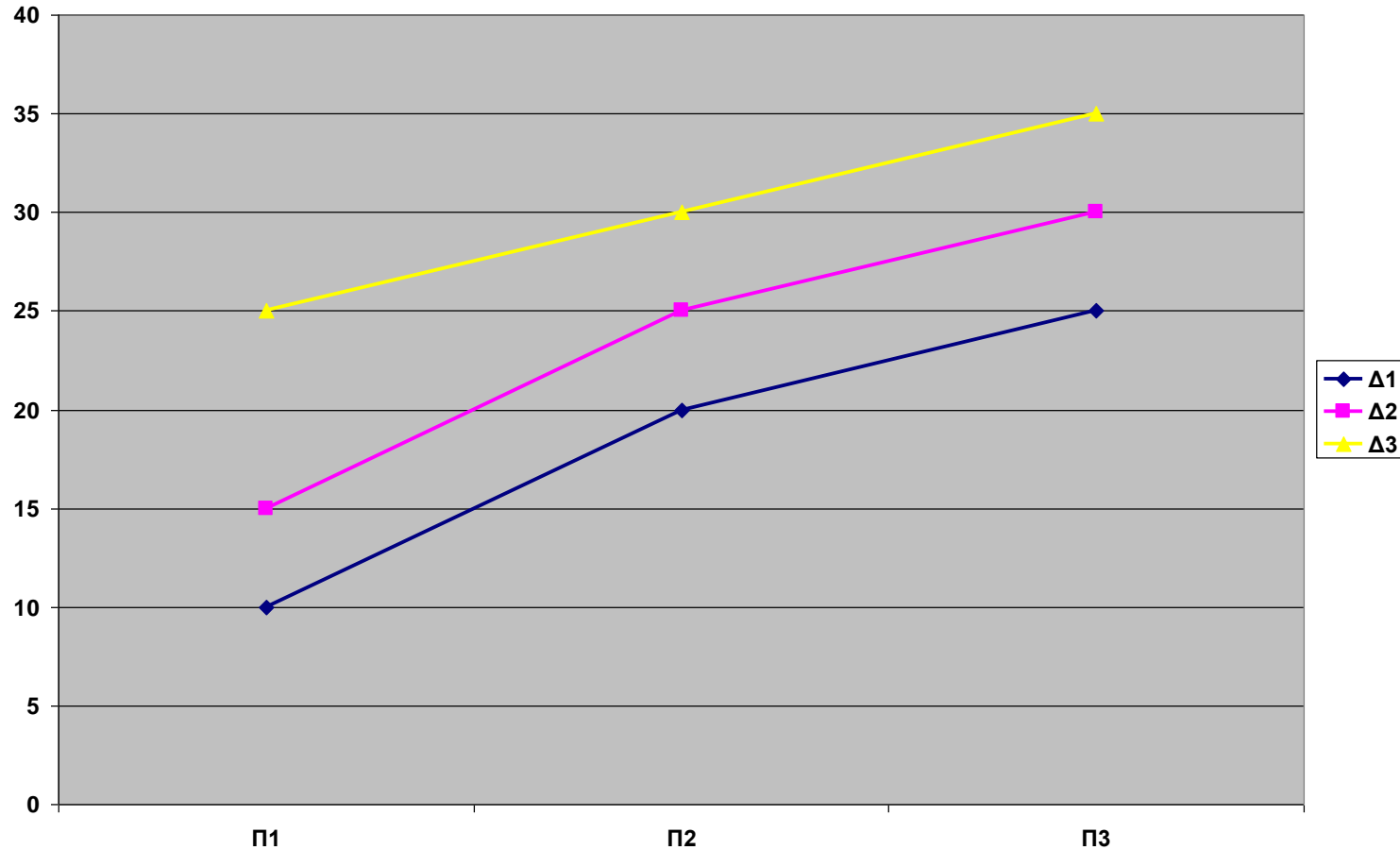
Διάγραμμα Αλληλεπίδρασης

1^η Κατεύθυνση (3)

Διάγραμμα Αλληλεπίδρασης

2^η Κατεύθυνση (3)

Βιβλιογραφία

- **Φασούλας, Α. Κ. (ανατ. 2008).** *Στοιχεία Πειραματικής Στατιστικής*. Θεσσαλονίκη: Άγιος-Σάββας Δ. Γαρταγάνης.
- **Καλτσίκης, Π. Ι. (1997).** *Απλά Πειραματικά Σχέδια*. Αθήνα: Εκδόσεις Α. Σταμούλη.
- **Μιχαηλίδης, Ζ. (2005).** *Βιομετρία-Γεωργικός Πειραματισμός*. ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης.
- **Steel, R. & Torrie, J. (1986).** *Principles and Procedures of Statistics: A Biometrical Approach*. Singapore: McGraw-Hill Book Company.
- **Gomez, K. & Gomez, A. (1984).** *Statistical Procedures for Agricultural Research*. Singapore: John Willey & Sons, Inc.
- **Kuehl, R. (2000).** *Designs of Experiments: Statistical Principles of Research Design and Analysis*. Pacific Grove: Duxbury Thomson Learning.
- **Κολυβά, Φ. και Μπόρα-Σέντα, Ε. (1995).** *Στατιστική: Θεωρία-Εφαρμογές*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις ΖΗΤΗ.
- **Jacoby, W. (2000).** Loess: a nonparametric, graphical tool for depicting relationships between variables. *Electoral Studies*, 19, 577-613

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Μαρία Αλεμπάκη
Θεσσαλονίκη, Φεβρουάριος 2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

